

Kristiina Silvan, tutkija, Ulkopoliittinen instituutti
Johanna Ketola, tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

KAZAKSTANIN KRIISI

EURAASIAN ”VAKAIMMAN” AUTORITAARISEN HALLINNON ONTTO YDIN PALJASTUI

Rauhanomaisena alkaneet, kulutushyödykkeiden hintojen nousua vastustaneet mielenosoitukset levisivät laajaksi protestiliikkeeksi sekä yhteenotoksi Kazakstania hallitsevan eliitin jäsenten välillä. Presidentti Kassym-Žomart Tokajev näyttää selviytyvän ennalta-arvaamattomasta kriisistä voittajana. Tammikuun 2022 tapahtumien vaikutukset maahan ja sen alueelle ovat kuitenkin merkittäviä ja pitkäkestoisia.

Viime aikoihin asti Kazakstania on pidetty entisen Neuvostoliiton alueen vakaimpana autoritaarisena hallintona. Maassa ei ollut koettu sisällissotaa, ”värivallankumouksen” tapaista kansannousua tai laajamittaisia sortotoimia. Vuonna 2019 Kazakstanissa vaihtui valta rauhanomaisesti, kun maata kolme vuosikymmentä hallinneen ensimmäisen presidentin Nursultan Nazarbajevin seuraajaksi nousi tämän valitsema Kassym-Žomart Tokajev. Laajojen joukkomielenosoitusten puuttuminen ja eliitin suhteellinen yhtenäisyys vallanvaihtoa seuranneina vuosina osoittivat, että Tokajevin ja Nazarbajevin yhteishallinto oli onnistunut käsittelemään verrattain hyvin niin väestön kuin eliitinkin siihen kohdistamia paineita. Covid-19-pandemia toi esiin julkisen tyytymättömyy-

den hallintoon. Tämä ei kuitenkaan kanavoitunut protestiliikkeeksi tammikuussa 2021 järjestettyjen parlamenttivaalien aikana, laajasta vaalivilpistä huolimatta.

Tammikuun 2022 ensimmäisellä viikolla kaikki muuttui. Edullisena autojen polttoaineena käytettävän nestekaasun hinta kaksinkertaistui hintojen vapauttamisen seurauksena. Hallitus oli osannut odottaa hintojen nousevan, sillä siirtymää oli suunniteltu jo vuosia, mutta se uskoi markkinoiden näkymättömän käden tasapainottavan tilanteen nopeasti. Ihmiset sen sijaan olivat yllättyneitä ja raivostuneita. Kazakstanin kleptokraattinen eliitti on vuosikymmeniä hyötynyt suhteettoman paljon maan luonnonvaroista. Mielenosoittajien alkuperäistä vaatimusta alentaa polttoaineen hintaa seurasi nopeasti vetoisuus erottaa

korruptoituneita virkamiehiä, hallita inflaatiota ja nostaa palkkoja.

Kun presidentti Tokajev ilmoitti epäsuositun hallituksensa eroavan ja vannoi palauttavansa nestekaasun hintasääntelyn, protestiliike oli jo levinnyt laajalle ja muuttunut sävyiltään selvästi poliittiseksi. ”Shal ket!” (”Vanha mies ulos!”) muodostui yhdeksi mielenosoitusten keskeisistä iskulauseista. Tämä kohdistettiin Nazarbajeviin, jonka uskottiin edelleen vaikuttavan maan politiikkaan seuraajansa selän takana. Tokajev vastasi vaatimuksiin estämällä pääsyn Internetiin ja uhkailemalla yleistä järjestystä häiritseviä mielenosoittajia.

Tokajevin vakuuttelut eivät tyynnyttäneet ihmisiä. Tämä ei ollut yllätys ottaen huomioon presidentin aikaisemmat, pitämättä jääneet lupaukset. Noustuaan valtaan

vuonna 2019 Tokajev oli luvannut toteuttaa kauaskantoisia uudistuksia, jotka vahvistaisivat kansalaisyhteiskuntaa, tekisivät poliittisesta järjestelmästä aiempaa demokraattisemman ja rakentaisivat kansalaisten ahdinkoon reagoivan ”kuuntelevan valtion”. Tammikuuhun 2022 mennessä mitään näistä ei ollut tapahtunut.

Mediatietojen mukaan protestiliikkeet saivat uusia piirteitä Internetin sulkemisen aikana. Rauhanomaisten mielenosoittajien lisäksi katumielenosoituksiin liittyi väkijoukkoja, jotka ryöstelivät kauppvoja, polttivat autoja, valtasivat hallintorakennuksia ja hyökkäsivät poliisia vastaan. Tämänhetkisen tiedon varassa näyttää siltä, että eliitin keskeisiin jäseniin kytkeytyvät rikollisryhmät toivat paikalle osan väkivaltaisista mielenosoittajista. On kuitenkin yhä epäselvää, miten samanaikaiset tapahtumat eri puolilla maata etenivät.

Jakolinjat syvenivät myös hallitsevan eliitin sisällä. Televisiopiheheksaan 5. tammikuuta Tokajev ilmoitti siirtyvänsä Kazakstanin turvallisuusneuvoston johtoon syrjäyttäen Nazarbajevin. On edelleen epäselvää, oliko ensimmäisen presidentin erottaminen Tokajevin valankaappaus vai yhteisesti sovittu ele mielenosoittajien rauhoittamiseksi. Kansallisen turvallisuuskomitean (KNB) vaikutusvaltaisen johtajan Karim Massimovin pidätys

kieli kuitenkin merkittävästä voimatasapainon muutoksesta eliitin jäsenten parissa.

Tammikuuhun 2022 asti Tokajevia pidettiin heikkona seuraajana, jolla ei ollut omaa kannatuspohjaa eikä läheisiä välejä mihinkään maan eliittiryhmittymään. Kriisin myötä Tokajevin julkisuuskuva muuttui: Nazarbajeville uskollisesta entisestä diplomaatista ja maltillisesta uudistajasta kuoriutui valtansa menettämistä pelkäävä itsevalti. Hän lupasi toimia ”mahdollisimman ankarasti” ja vetosi Venäjän luotsaamaan Kollektiiviseen turvallisuussopimuksen järjestöön (KTSJ) järjestyksen palauttamiseksi ja ulkomailla koulutettujen taistelijoitten nujertamiseksi. Hän syytti ihmisoikeusaktivisteja ja riippumatonta mediaa kriisin lietsomisesta ja perusteli väkivallan käyttöä twiittaamalla: ”Perusnäkemyseni mukaan terroristien kanssa ei keskustella, meidän täytyy tappaa heidät.” Tällä hetkellä kymmenien ihmisten kerrotaan kuolleen, ja tuhansia pidätettyjä vastaan ollaan nostamassa rikossyytteitä.

Monet Kazakstanin kriisin syistä, seurauksista ja tapahtumien järjestyksestä ovat vielä selvittämättä. Yksi asia on kuitenkin selvä: Kazakstanin autoritaarinen vakaus osoittautui yhtä ontoksi kuin presidentti Nazarbajevin kaadettu patsas Taldykorganin kaupungissa. Taatakseen kestävän toipumisen

kriisistä ja pysyäkseen vallassa Tokajevin on puututtava aidosti mielenosoittajien nimeämiin epäkohtiin. Samalla Tokajevin on täytettävä häntä tukevan, kilpailevan kleptokraattisen eliitin odotukset. Tämä on mahdoton tehtävä.

Pääasiassa venäläisistä joukoista koostuvan KTSJ:n ”rauhanturvaoperaation” saavuttua Kazakstaniin sekä rauhanomaiset että väkivaltaiset mielenosoitukset laantuivat. Vaikka maan tilanne tasaantuisi, ja vaikka mielipidemittaukset ovat pitkään osoittaneet kazakstanilaisten suhtautuvan myönteisesti Venäjään, operaatio saattaa pikemminkin heikentää kuin vahvistaa Tokajevin valta-aseman oikeutusta. Loppujen lopuksi Moskovan väliintulopyyntö sai Tokajevin näyttämään entisen Neuvostoliiton alueen itsevaltaiselta karikatyyriltä, joka murskaa valtaapitäviä kritisoivat Venäjän tuella. Näissä olosuhteissa kytevä protestiliike voisi tämänhetkisestä hajaantumisestaan huolimatta haastaa hallinnon entistä ponnekkammin tulevaisuudessa.

KTSJ:n väliintulo heijastaa Venäjän opportunistista ulkopolitiikkaa ja sen pyrkimyksiä ylläpitää autoritaarista vakautta niin kotimaassaan kuin naapurimaissaan. Mikä tärkeintä, Venäjä sai uutta vaikutusvaltaa Euraasiassa ja osoitti alueellisen painoarvonsa Yhdysvalloille ja Euroopan unionille. /